

1833 Tarihli Nüfus Defterine Göre Üsküp Kazası'nın Demografik Yapısı

The Demographic Structure of Skopje from the 1833 Register

Hatice AKIN ZORBA*

Öz: Bugün Makedonya Cumhuriyeti'nin başkenti olan Üsküp, Vardar Nehri'nin iki yakasına kurulmuş bir şehirdir. 1392'de Osmanlı yönetimine dâhil edildiği andan itibaren Osmanlı yönetiminin en önemli uç bölgelerinden biri haline gelmiştir. 1463'ten sonra kaza statüsü verilen Üsküp'e Saruhan bölgesinden Türkmenlerin yerleştirilmesiyle nüfusun yoğunluğu ve niteliği değişime uğramaya başlamıştır. Müslümanlar genellikle Üsküp şehrinde yaşamayı tercih ederken, Hıristiyanlar yoğunlukla kırsal alanda yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Ancak bu durum zamanla değişim göstermiştir. Çoğu kırsal alanda yaşayan gayrimüslimlerin fetihten 1832'ye kadar geçen süre zarfında yavaş yavaş şehir merkezine yerleşmeye başladıkları tahrir defterleri üzerinde çalışmalar yapmış olan tarihçiler tarafından tespit edilmiştir. Yüzyıllar içinde 70'e kadar çıkmış Üsküp şehrindeki mahalle sayısı 1832'de 47'ye kadar düşmüştür. Üsküp'e bağlı köy sayıları da değişiklik arz etmiştir. Gayrimüslimlerden alınan cizye vergisi ile askeri ihtiyaçlara yönelik Müslüman erkek sayısının tespit edilmesi amacıyla yönelik yapılan 1831 sayımı her ne kadar hatasız kabul edilemese de Osmanlı topraklarının sayım yapılan bölgelerindeki nüfusu hakkında fikir vermesi açısından büyük öneme sahiptir. Çalışmanın amacı 1833 tarihli nüfus defterine göre Üsküp Kazası'nın nüfus yapısını ortaya koymaktır. Çalışmanın temel kaynağını oluşturan BOA NFS.d. 5624 numaralı Nüfus Defteri Üsküp Kazası'nın mufassal defterlerinin icmallerinden oluşmaktadır. Defterdeki veriler Üsküp merkezi ve köylerindeki nüfus yoğunluğu ve nüfusun yerleşim yerlerine göre dağılımı hakkında bilgi verirken aynı zamanda nüfusun dinsel açıdan dağılımını da ortaya koymaktadır. Ayrıca gayrimüslimlerin ödemekle yükümlü oldukları cizye miktarına dair veriler Üsküp'te yaşayan gayrimüslim reayanın ekonomik durumu hakkında da bilgi vermektedir.

Anahtar sözcükler: Osmanlı Devleti, Üsküp, Nüfus, Müslüman, Gayrimüslim, Cizye

Abstract: Skopje, the capital city of The Republic of Macedonia, is located on both sides of the Vardar. The city became one of the three important frontier regions in 1392 when it was conquered by the Ottoman State and, after 1463 the city gained county status. The size and quality of the population of Skopje began to change with the settlement of the Turkmen coming from the Saruhan region. The Muslim population occasionally preferred to live in the downtown area, while the Christian population preferred to live in rural areas, which, however, changed over the centuries. It is shown by scholars who have the studied tax records that the Christian population living in rural areas around the city since the conquest gradually, over the centuries moved towards the centre. The number of neighborhoods in the city increased to 70 while in 1832 this number was reduced to 47, and accordingly the number of villages changed. Although the 1831 census, taken in order to determine jizya tax levied on the Non-Muslims subjects, and for military service and the number of the male population, is not acknowledged as flawless, it provides some valuable information about the regions included in the census. The aim of this study is to show the population structure of Skopje according to the register of 1833. The register (BOA NFS.d. 5624), the main source employed in this study, contains various detailed records. The information recorded shows the size of the population in the city center and the villages of Skopje and the distribution of population in the settlements and in religious groups. In addition, the register also provides valuable information about jizya tax and the economic conditions of the non-Muslim citizens.

Keywords: The Ottoman Empire, Skopje, Population, Muslim, Non-Muslim, Jizya

* Dr. Öğr. Üyesi, Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Antalya. hakin@akdeniz.edu.tr

Giriş

Osmanlılar tarafından fethedildiği 1392'den Belgrad'ın fethedildiği 1521 tarihine değin Üsküp Balkanlardaki “*en önemli*” Osmanlı şehri olma özelliğine sahip olmuştur. Fethinden sonra Osmanlı yönetimi tarafından şehrin kültürel ve iktisadi hayatı seri bir şekilde düzenlenmiştir.

Fethin hemen ardından Üsküp'te de sınır bölgelerinde fethedilen yerlerde açık bir şekilde askeri ve geçici karakter taşıyan uçbeyliği kuruldu. Üsküp'ün yönetimi, Osmanlı toprağı haline geldiği 1392'den 1463'e değin bu müstakil yapısını korudu (Stoyanovski 1974, 216-217). 1414'e kadar uç beyliği Paşa Yiğit Bey'de iken bu tarihte ölümünün ardından evlatlığı olarak bilinen İshak Bey uç beyi olmuştur. İshak Bey'in ölümünden sonra İsa Bey yönetimi devralmıştır. İsa Bey'in ölümünden sonra ise sahip olduğu müstakil yapı ortadan kaldırılarak 1463'ten sonra Paşa Sancağı'na bağlı bir “*Kaza*”ya dönüştürülmüştür (İnbaşı 1995, 26-27). 1530 tarihli Rumeli Vilayeti'ne ait muhasebe kaydında Paşa Livası'na bağlı 19 sağ kol kazasından biri olarak kaydedilen Üsküp (370 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Rum-İli Defteri (937/1530) 2001, 4-5) 1542 tarihli tahrir defterinde Paşa Sancağı'na bağlı bir nahiye olarak kaydedilmiştir. Nefs-i Üsküp tabiri ile şehir merkezi de belirtilen Üsküp'e tabi olan 216 karye kaydedilmiştir (Çağ 2004, 29). 1544'te Rumeli Eyaleti'ne bağlı bir Sancak olan Üsküp'e (Dede 2015, 11), eskiden Paşa Sancağı'na bağlı olan Kalkandelen, Pirlepe, Üsküp ve Kırçova kadılıklarının bağlandığı bilinmektedir (Stoyanovski 1974, 229). 1630'da halen sancak statüsünü korumaktaydı (Turan 1963, 201-232). 1668/1669'daki kayıtlardan Üsküp Sancağı'na Köprülü kazası ile Morihova nahiyesinin de eklendiği anlaşılmaktadır (Stojkoy 1970, 211-212).

Üsküp, 1689-1690 arasındaki Avusturya işgalinin ardından tekrar Osmanlı hâkimiyetine dâhil edilmiştir. Avusturya işgali altındayken General Piccolomini'nin veba korkusu ya da askeri sebeplerle Üsküp'ün yakılması emrini vermesinden sonra Üsküp sadece iktisadi olarak değil etnik açıdan da değişime uğramıştır. İşgal öncesi 60.000 olduğu düşünülen nüfusu XVII. yüzyılın sonlarında 6.000'e düşmüştür (Hoca 1984, 124; Üsküp'te 1689'da Avusturya tarafından işgal edildiği sırada veba salgını olduğu anlaşılmaktadır. Ancak şehrin yakılması emrinin bu veba salgınından ziyade askeri amaç taşıdığı bilinmektedir (Kul 2013, 11-15).

1730'da Üsküp, Rumeli Eyaleti'ne bağlı bir liva olarak görünmektedir (Başar 1997, 17). XIX. yüzyılın başında Selanik, Köstendil ve Sofya'nın arasında yer alan Üsküp Livası'nın Üsküp, Kalkandelen, Kırçova, Köprülü, Pirlepe, Kıvırcık, Kırnık ve Kaçanık isimlerinde 8 kazası bulunmaktaydı (İnciciyan & Andreasyan 1973-74, 53). 1833'te bünyesinde 47 mahalle, 155 köy ile Kaçanık nahiyesi ve ona bağlı 20 köyü kapsayan bir idarî birimdir.

Osmanlı yönetimine dâhil olduğu zamandan itibaren idari açıdan geçirdiği değişimi izah etmeye çalıştığımız Üsküp Sancağı'na bağlı kazalardan biri olan Üsküp Kazası'nda yapılan nüfus sayımı sonucunda 1832'de Üsküp Kazası mufassal nüfus defterleri oluşturulmuştur. 1833'de bu mufassal defterlerin icmali hazırlanmıştır. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan NFS.d.5624 kodlu defter “*Üsküp, Kalkandelen ve Kırçova Kazaları'nda mutavattin ehl-i İslam ve reaya ve Yahudiyân ve Kıbtîyân ve Yabancıların defteri mufassalları icmâlidir*” başlığını taşımaktadır. Defterdeki Üsküp Kazası'na ilişkin bilgiler kullanılarak tek bir tablo oluşturulmuştur (Tablo 1-2). Çalışmanın amacı; Üsküp Kazası'nda yaşayan dinî grupların toplam nüfusunu belirlemekle ve dinî grupların yerleşim yerlerine göre nüfus dağılımlarını tespit edebilmektir. Ayrıca gayrimüslim nüfusun ödemekle yükümlü oldukları cizye vergisinin türleri de defterde yer alan verilerdendir. Bu verilerden yola çıkarak Üsküp Kazası'nda yaşayan gayrimüslim tebaanın gelir seviyesi de ortaya çıkarılmıştır.

1833'te Üsküp Şehri

Üsküp şehrinde 1455'de 31, 1468'de 45, 1529'da 64, 1569'da 67 mahalle bulunmaktaydı. 1544'den sonra gayrimüslim mahalleleri azalma seyrindeyken Müslümanlarla meskûn mahallelerin sayısında artış gözlenmekteydi (İnbaşı 1995, 41). 1629'da 62, 1686'da 64 mahalleye sahip olan Üsküp şehrinde 18. yüzyılın başında 68 mahalle tespit edilmiştir (Kul 2013, 72). Evliya Çelebi seyahatnamesinde Üsküp'ten 70 mahalleli bir şehir olarak bahsetmektedir (Evliya Çelebi 2013, 5/356). Üsküp'ün mahalle sayısı daha sonraki dönemlerde azalmıştır.

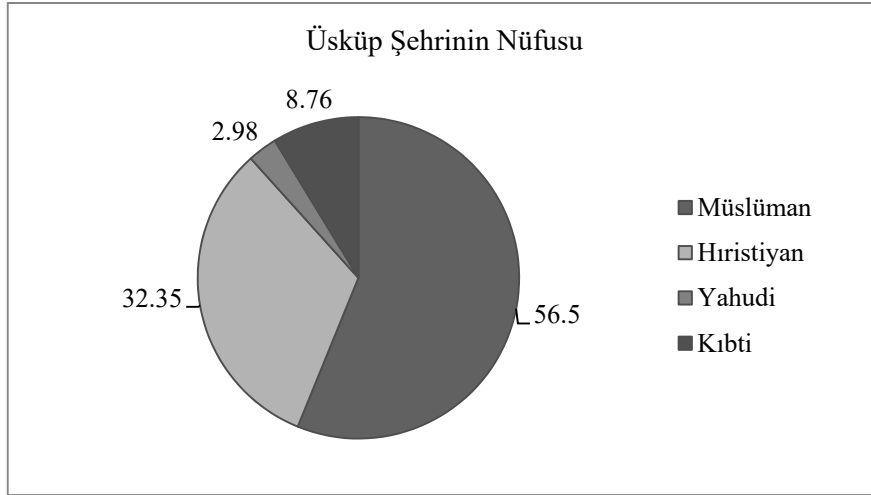
Buna göre 47 mahalleden müteşekkil olan Üsküp şehrinin en büyük mahallesi İbn Payko'dur. İbn Payko'da 154 hanede 360 kişilik nüfus yaşamaktadır. En küçük mahalle ise 5 haneden müteşekkil olup 14 nüfusla Hacı Kasım Mahallesi'dir. 21 mahallede sadece Müslüman nüfus bulunmaktadır. Bunlar; Hoca Şems, Muradiye, İbn-i Çebni, Hüdaverdi, İbn-i Bahri, Hatuncuklar, İshakiye, Hacı Gazi, Hacı Taceddin, Kara Kapucu, Hacı Muhyiddin, Kasım Gazi, İsmail Voyvoda, Emir Hoca, Hazinedar İsmail, İbn-i Şahin, Hacı Kasım, Oruç Paşa, Pazarbaşı, Muhyiddin Çelebi, Hacı Hayreddin Mahalleleridir. Kaleiçinde de sadece Müslümanlar yaşamaktadırlar (BOA., NFS.d., 5624, 1). Bahse konu 21 mahalle ve kaleiçinde toplam 523 hane ve 1113 nüfus tespit edilmiştir. Üsküp şehrinin bütün mahallelerinde meskûn toplam 1236 Müslüman hane bulunmaktadır. Burada sayılan Müslüman nüfus ise 2692'dir. Müslüman nüfusun %59'u diğer gayrimüslim reaya ve Kıbtîlerle ortak bir yaşam alanına sahipken % 41'i kendi dinlerine mensup insanlarla bir arada yaşamaktadır.

Üsküp'ün 25 mahallesinde gayrimüslim yerleşimi bulunmaktadır. Bunlar; Cami-i Atik, Eyne Bey, İbn-i Ömer, Hacı Balaban, Yiğit Paşa, Cedid İsa Bey ve Şeyh Ramazan, Hacı Yunus, Kapucu Hamza, İskender Gazi, İbn-i Kocacık, Kebir Mehmet Çelebi, İbn-i Muhtesib, İbn Payko, Hacı Lala, Debbağ Şahin, Katip Şahin, Dervişan, Gazi Menteş, Haraccı Selahaddin Mahalleleridir. Cami-i Atik, Eyne Bey, İbn-i Ömer, Hacı Balaban, Cedid İsa Bey ve Şeyh Ramazan, Hacı Yunus, Kapucu Hamza, İbn-i Kocacık, Kebir Mehmet Çelebi, Dervişan Mahalleleri her ne kadar Müslümanlarla Hıristiyanların ortak yaşadıkları mahalleler gibi görünüyorsa da Hıristiyanların çok az bir yoğunluğa sahip olduğu nüfus icmal defterinden anlaşılmaktadır. Buna karşın Haraccı Selahaddin Mahallesi'nde de Hıristiyan hane ve nüfus sayısı Müslümanlara göre baskın durumdadır. Sadece gayrimüslimlerin yaşadıkları 5 mahalle bulunmaktadır. Bunlar Yahudiyan, Şevketli, Kadı Çayırı, Yeni Mahalle ve Bülbül Zaim Mahalleleridir (BOA., NFS.d., 5624, 6). Üsküp şehrinde 1705 gayrimüslim yaşamaktadır. Bunların 73 hanede yaşayan 144 kişisi Yahudi, 165 kişisi de misafireten Üsküp merkezinde ikamet eden Hıristiyanlardır. Diğer gayrimüslim ve Müslüman mahallelerinde, köylerde bulunmayan Yahudiler, Üsküp'te sadece Yahudiyan Mahallesi'nde ikamet etmektedirler. Hıristiyan nüfusun %79'u Müslümanlarla ortak yaşam sürdürürken sadece %21'i Hıristiyan mahallelerde yaşamaktadırlar.

Hıristiyanlardan çarşıda yaşamlarını sürdürenler de bulunmaktadır. Nüfus icmal defterinde bu kişilerin sayılarına yer verilmiş lâkin hane belirtilmemiştir. Tüccar hanları bu gibi bekâr yaşayanlar için bir seçenek olduğu gibi Evliya Çelebi'nin de Üsküp'teki varlıklarından bahsettiği bekâr odaları (Üsküp'te 13 tane bekâr odası bulunduğunu aktaran Evliya Çelebi bu odalarda ikâmet edenlerin tümünün ehl-i hıref bekârlardan oluştuğunu yazmıştır. Evliya Çelebi 2013, 5/359) veyahut çarşıda dükkânların üstündeki odalarda yaşadıklarını düşündüğümüz insanlar (bekar odaları ve işlevleri için bk. Çokuğraş 2013, 29-35) icmal defterinde esnaf grubu olarak gösterilmiştir. Hane sayısı belirtilmediği için bu tespiti yaptığımız grup, gayrimüslimlerin çalıştıkları esnaf dalları hakkında da bilgiye ulaşmamızı sağlamaktadır. Simitçi, ekmekçi, kasab, bezci, iplikçi, haftancı, pabuççu, moytabcı, semerci, urgancı, terzi, kuyumcu, kürkçü ve mumcu olarak geçindikleri icmal defterinden anlaşılmaktadır (BOA., NFS.d., 5624, 6).

Gayrimüslimlerin hane ve nüfus bilgileri dışında defterden öğrenebildiğimiz bir diğer bilgi de ödedikleri cizye türleridir. Üsküp şehrinde cizye mükelleflerinden (Kıbtî Müslümanlar ve misafireten mükim Kıbtîler bu hesabın dışında tutulmuştur. Zira incelenen icmal defterinde Kıbtî Müslümanların cizyeleri diğer gayrimüslimlerdeki gibi “*âlâ, evsât, ednâ*” olarak değil sadece “*dâhil-i cizye*” olarak sınıflandırılmıştır. Misafir olarak Üsküb’de yerleşik olan Kıbtî Hıristiyanların da ödedikleri cizye türü listede gösterilmemiştir. % 7,01’i âlâ, % 47,08’i evsât ve %25,24’ü ise ednâ türünde cizye ödemektedirler. %20,58’i ise cizyeden muaf olanlar ve henüz cizye ödeme yaşına gelmemiş çocuklardan oluşmaktadır. Cizye türünün belirlenmesinde kişinin mevcut geliri temel ölçüt olduğundan buna göre Üsküp şehrinde yaşayan gayrimüslimlerin yarısından fazlasının orta ve üst gelir düzeyine sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Kıbtî Müslümanlar, Üsküp şehrinde Cedit İsa Bey, Şeyh Ramazan, Gazi Menteş ve Tophane mahallelerinde, güherçile imalinde, menzilhanede, çilingir, canbaz ve kaşıkçı göçebesi olarak kaydedilen toplam 117 hanede 343 kişidir. Bunların 240’ı cizye mükellefiyken 100’ü çocuk, 3’ü de cizyeden muaftır. Hacı Yunus ve Kâtip Şahin mahallelerinde, mahallelerin dışında göçebe olarak da kaydedilen Kıbtî reaya toplamda 24 hanede 59 kişi olarak deftere kaydedilmiştir. Kıbtî reayanın 29’u evsât, 10’u ednâ türünde vergiye tabidir (BOA., NFS.d.5624, 5).

Yukarıda ayrıntılandırılan Üsküp şehrinin genel nüfusu 4918 kişidir. Grafikte de görüldüğü üzere %56,50’si Müslüman, % 32,35 Hıristiyan, %2,98 Yahudi, %8,76’sı Kıbtî’lerden oluşmaktadır.

Üsküp Kazası’na Bağlı Kırsal Alan

Nüfus icmal defterinde Üsküp Kazası’na bağlı köyler, buldukları bölgelere göre Çayırova, Karadağ, Karşıyaka ve Derbend kollarına ayrılarak listelenmiştir. Bunun yanında Üsküb’e bağlı Kaçanik nahiyesinin nüfusu da ayrıca belirtilmiştir.

1. Çayırova Kolu: Günümüzde Üsküp şehrinin kuzeydoğusuna isabet eden Çayırova kolunda 56 köy bulunmaktadır. Bu köylerden 19’unda Müslümanlar yaşamaktadır. Bugün Üsküp Kumanova yolunda olan Orlançe, Moyançe ve Bare köyleri sadece Müslümanlar tarafından iskân edilmiş vaziyettedir. Bu üç köy dışında kalan bütün köyler gayrimüslim reayanın başka ifade ile Hıristiyanların yaşadığı köylerdir. 13 köyde Kıbtî Müslümanlar, 15 köyde de Kıbtî reaya bulunmaktadır. Çayırova kolunda misafir olarak gelip yerleşenler de dâhil olmak üzere toplam 6011 nüfus yaşamaktadır. Bu nüfusun % 17,46’sı Müslüman, %77,69’u Hıristiyan, % 4,84’ü de Kıbtî’lerden oluşmaktadır.

Hıristiyan reyanın ödedikleri cizye türüne göre dağılımları ise şu şekildedir; %0.77 âlâ, %49.91 evsât, %21.07 ednâ. Nüfusun %28,25'ini ise cizyeden muaf olanlar ve henüz cizye mükellefi olmayan çocuklar oluşturmaktadır. Güreler-i Bâlâ (BOA., NFS.d.5624, 1,5,6,12), Çayırova kolunda nüfus hacmi açısından en büyük köy olduğu gibi Müslüman, Hıristiyan reaya, Kıbtî Müslüman ve Kıbtî Hıristiyanlarla meskûn kozmopolit bir köydür. Toplamda 381 kişinin yaşadığı Güreler-i Bâlâ nüfus açısından en büyük köy iken Dokumya (?) karyesi 5 hane ve 9 kişilik nüfusuyla bu kolun en küçük köyüdür.

2. Karadağ Kolu: Günümüzde Üsküp şehrinin kuzey ve kuzey-batısında kalan Karadağ kolunda 32 köy mevcuttur. 9 köy Müslümanlar, 27 köy Hıristiyanlar, 3 köy Kıbtî Müslüman ve 2 köy de Kıbtî Hıristiyanlar tarafından iskân edilmiştir. 3349 nüfuslu Karadağ kolunun yaklaşık %19.46'ünü Müslümanlar, %79.57'sini Hıristiyanlar ve %1.25'ini Kıbtîler oluşturmaktadır. Hıristiyanların %0.90'ı âlâ, %47.16'sı evsât, %20.63'ü ednâ türünde cizye ödemektedirler. %31,31'i çocuk ve cizyeden muaf olanlardır. Nüfus açısından bakıldığında Karadağ kolunun en büyük köyü 452 kişiyle Kucevişte, en küçük köy ise 10 kişiyle Orizar-i Zir köyüdür (BOA., NFS.d.5624, 1,5,7,12).

3. Karşıyaka Kolu: Vardar Nehri'nin güneybatı yakasında 18. yüzyıla kadar ciddi bir yerleşim söz konusu olmamıştır. "Karşıyaka" olarak adlandırılan (Abaz 2012, 24) bu kolda 59 köy bulunmaktadır. 21 köyde sadece Müslümanlar, 18 köyde sadece Hıristiyanlar yaşarken 20 köy ortak yaşam alanı haline gelmiştir. 5040 kişinin yaşadığı Karşıyaka kolunun yaklaşık %45.01'i Müslüman, %52.98'i Hıristiyan, %1.99'u ise Kıbtîlerden oluşmaktadır. Karşıyaka kolunun en büyük köyü 375 kişilik nüfusa sahip Hıristiyan reyanın yaşadığı Draçova köyüdür. En küçük köy de 3 haneli Hacova köyüdür. Hıristiyanların %1.53'ü âlâ, %52.18'i evsât, %16.87'si ise ednâ sınıfında cizye ödemektedirler. Geri kalan nüfus çocuklar ve cizye muafiyeti bulunanlardır (BOA., NFS.d.5624, 1,4,5,7,12).

4. Derbend Kolu: Bugün Üsküp'ün batısında yer alan Derbend kolunda nüfus icmal defterine göre 8 köy bulunmaktadır. Bukovik ve Glumova dışındaki diğer köylerde Müslümanlar haricinde yaşayan yoktur. Rahçe köyü 237 nüfusla Derbend kolunun en büyük köyüdür. Derbend kolunda 18 Hıristiyan'la birlikte toplam 1252 kişi yaşamaktadır.

5. Kaçanik Nahiyesi: Üsküp Kazası'na bağlı bir nahiyeye olan Kaçanik günümüzde Kosova sınırları içinde yer almaktadır. Nüfus icmal defterine göre sadece bir Hıristiyan hanenin bulunduğu Sopotniçe-i Sagir karyesi dışında nüfusu tamamen Müslümanlardan oluşmaktadır. Kaçanik'in kasabasında 55 hane 164 nüfus yaşamaktadır. Kaçanik nahiyesine bağlı 20 karye bulunmaktadır. Toplam nüfusu 1863 olan Kaçanik nahiyesinde Biçofçe, Sopotniçe-i Kebir, Gabriçe, İlyaslar, Kaçanik-i Atik ve Sopotniçe-i Sagir karyelerinde Kıbtî Müslümanlar da ikamet etmektedirler. En büyük yerleşim birimi ise 185 nüfuslu İsnegova karyesidir.

Sonuç

Üsküp Kazası'nda 1833 tarihli nüfus tahririnin sonuçlarına göre toplam 22.452 kişi yaşamaktadır. Bu nüfusun %51,63'ü Hıristiyan reaya, %43,71'i Müslüman, %2,79'u Kıbtî Müslüman, %1,21 Kıbtî Hıristiyan, %0,65'i de Yahudilerden oluşmaktadır.

Derbend kolu ve Kaçanik nahiyesi hemen hemen tamamen Müslümanlar tarafından iskân edilmişken Çayırova'nın ve Karadağ kolunun Hıristiyanların daha yoğun yaşadıkları bölgeler olduğu anlaşılmaktadır. Üsküp şehir merkezi ile Karşıyaka kolu Müslümanlarla Hıristiyanların ortak yaşam alanı haline getirdikleri yerleşim birimleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yahudiler şehir merkezinde Vardar Nehri'nin kuzeyi ile Üsküp Kalesi'nin güneyinde bulunan tek bir mahalle dışında Üsküp Kazası'nda anlamlı bir çoğunluk oluşturacak düzeyde bir

nüfusa sahip olmadıkları görülmektedir.

Üsküp'ün nüfusunu oluşturan diğer unsur Kıbtîlerdir. Kıbtîler incelenen defterde Müslim ve reaya olarak ayrı gruplar halinde sayıma tâbi tutulmuşlardır. Defterdeki verilerden yoğunlukla yaşam alanı olarak tercih ettikleri yerlerin Üsküp şehri ile Çayırova kolu olduğu tespit edilebilmektedir.

Nüfus icmal defterinin bir diğer verisi de gelir oranlarına göre verilen cizyedir. Bu verilerden Üsküp'teki gayrimüslimlerin ödedikleri cizye sınıfı itibariyle maddi anlamda sıkıntı çekmeden hayatlarını devam ettirebildikleri, %57,09'nun orta ve üst gelir grubuna dâhil olmasından anlaşılmaktadır.

Tablo 1: H. 1248 Nüfus Tahririnin Sonuçları¹

Aded-i Mahallat	Mahalleler ve Köyler	Müslüman		Reaya						Kıbtıyan Müslim					Kıbtıyan Reaya							
		Aded-i Büyüt	Aded-i nüfus	Aded-i Büyüt	Aded-i nüfus	Âlá	Evsat	Edná	Sıbyan	Muaf	Aded-i Büyüt	Aded-i nüfus	Dahil-i Cizye	Sıbyan	Muaf	Aded-i Büyüt	Aded-i nüfus	Evsat	Edná	Sıbyan	Muaf	
	Derun-ı Kala da	1	5																			
1.	Mahalle-i Hoca Şems	11	29																			
2.	Mahalle-i Camii-i Atik	47	113	1	3		1		2													
3.	Mahalle-i Muradiye	9	23																			
4.	Mahalle-i Eyne Bey	17	44	4	12	1	4	2	5													
5.	Mahalle-i İbn-i Çebni	27	64																			
6.	Mahalle-i İbn-i Ömer	52	110	1	2		1		1													
7.	Mahalle-i Hüdaverdi	35	83																			
8.	Mahalle-i İbn-i Bahri	24	48																			
9.	Mahalle-i Hatuncuklar	51	100																			
10.	Mahalle-i İshakiye	21	52																			
11.	Mahalle-i Hacı Gazi	25	72																			
12.	Mahalle-i Hacı Balaban	16	36	2	3		2		1													
13.	Mahalle-i Yiğit Paşa	37	78	62	155	21	52	49	33													
14.	Mahalle-i Hacı Taceddin	37	77																			
15.	Mahalle-i Kara Kapucu	33	86																			
16.	Mahalle-i Cedid İsa Bey ma Şeyh Ramazan	52	92	6	8		6		2		3	11	8	3								
17.	Mahalle-i Hacı Muhyiddin	26	63																			
18.	Mahalle-i Hacı Yunus	47	108	2	4		1	2	1							2	7	2	3	2		
19.	Mahalle-i Kapucu Hamza	69	134	1	2		1	1														
20.	Mahalle-i İskender Gazi	18	37	11	32		12	11	9													
21.	Mahalle-i İbn-i Kocacık	51	97	1	2		1	1														
22.	Mahalle-i Kasım Gazi	55	121																			
23.	Mahalle-i İsmail Voyvoda	27	63																			
24.	Mahalle-i Kebir Mehmed Çelebi	78	177	5	11		4	2	5													
25.	Mahalle-i İbn-i Muhtesib	28	61	20	46	3	20	10	12	1												
26.	Mahalle-i Emir Hoca	13	28																			

¹ Bu tablo BOA, NFS.d. 5624'den istifade edilerek oluşturulmuştur.

	Güherçile imalinde olan									17	57	39	18		3	7	3	1	3
	Dekakinde mutavattın									4	12	9	3						
	Çilingir Göçebesi									33	112	76	34	2					
	Canbaz göçebesi									27	69	48	21		1	2	1		1
	Kaşıkçı Eyulah ? Göçebesi														13	31	18	5	8
	Menzilhanede mutavattın									1	10	8	2		4	10	4	1	5
	Çayırova Kolu																		
1.	Karye-i Kiremitlik			15	43		22	12	9										
2.	Karye-i Macarlu			19	52		35	7	10										
3.	Karye-i Turbarova			10	32		16	6	10	5	15	10	5						
4.	Karye-i Urumlar			26	90		51	19	20	4	13	9	4						
5.	Karye-i İdris	4	4	15	51		31	6	14	2	4	2	2		1	1	1		
6.	Karye-i Tahova?			11	39		22	8	9										
7.	Karye-i Ogyançe			14	50		19	17	14	8	20	14	6						
8.	Karye-i Paksova			24	93		45	29	19										
9.	Karye-i Tahor			10	30		16	8	5	1									
10.	Karye-i Novasel			13	57		30	13	14										
11.	Karye-i Blaçe-i miç			27	84	1	38	16	29										
12.	Karye-i Kojle			73	244	4	128	45	65	2									
13.	Karye-i Bihavod?			20	64		33	13	18										
14.	Karye-i Kaplanlı	4	15	15	68		36	16	16	1	3	3		2	7	2	2	3	
15.	Karye-i Letefçe			15	55		24	13	18										
16.	Karye-i Brezniça			35	135	1	70	25	39										
17.	Karye-i Gradmañçe			10	45		18	10	17										
18.	Karye-i Jidimir?			30	131	1	70	31	29										
19.	Karye-i Suşiçe-i derbend			68	257	3	133	60	58	3									
20.	Karye-i Divle			50	185	1	88	35	58	3									
21.	Karye-i Kruşa ?	28	54																
22.	Karye-i Koşınçe	27	101	21	80		43	8	27	2									
23.	Karye-i Güreler-i Zir	24	85	19	54	1	31	10	12	1	6	2	4	3	9	6	2	1	
24.	Karye-i Güreler-i Bala	68	173	39	155		77	30	44	4	1	3	2	1	12	40	21	10	9
25.	Karye-i İstuden bara	13	39	41	134		63	31	39	1				4	16	5	3	7	1
26.	Karye-i Rahmanlı	26	104	24	78	1	37	18	21	1									
27.	Karye-i Ağa			31	93	3	43	16	31					1	2	1		1	

61.	Karye-i Pobjre?			29	118		51	20	47											
62.	Karye-i Kucevişte			117	452	6	200	88	156	2										
63.	Karye-i Mirkofçe			53	193		83	45	64											
64.	Karye-i Brodeç			18	77	3	34	9	29	2										
65.	Karye-i Bigane ?			37	143	2	72	33	35	1										
66.	Karye-i Goryan			10	46		20	13	13											
67.	Karye-i Çuçer			33	152	2	72	20	58											
68.	Karye-i Gluha ?			41	159	2	78	28	51											
69.	Karye-i Brazova			42	136	1	65	31	39											
70.	Karye-i Orizar-i Bâlâ	4	11	9	18		9	2	7											
71.	Karye-i Orizar-i Zîr			3	10		4	1	5											
72.	Karye-i Veysi Bey			17	64	2	28	12	22											
73.	Karye-i Nikiştan	11	52	6	19		7	7	5											
74.	Karye-i Kuçkova			37	120		60	29	30	1										
75.	Karye-i Vocidol?			44	134		74	25	34	1										
76.	Karye-i Orman Edhem Bey			14	43		23	5	15		1	3	3							
77.	Karye-i Yeni Çiftlik Hümaşah			19	75	1	39	13	22		4	12	9	3						
78.	Karye-i İsfilare-i Zîr	27	89	5	23		8	8	7											
79.	Karye-i İsfilare-i Bâlâ	1	3	10	42		18	7	17											
80.	Karye-i Orizar-i Çeltük			19	71 ²	1	35	15	20											
81.	Karye-i Eyulahlr ?			9	21		12	5	4						2	5	3		2	
82.	Karye-i İzlokukan			21	73	1	33	19	20											
83.	Karye-i Bardofça			16	44		19	15	10											
84.	Karye-i Blaçe-i ?	49	161																	
85.	Karye-i Tanaşovçe	12	61																	
86.	Karye-i Brane	39	192																	
87.	Karye-i Graçan	15	58																	
88.	Karye-i Kondova	6	25																	
	Karşiyaka Kolu																			
89.	Karye-i İstrafbirçe	5	22																	
90.	Karye-i Akbaş			68	205		107	39	59											
91.	Karye-i Deviče			48	196		100	38	56	2	8	25	12	12	1					

² Nfs.d. 5624, s.7'de 70 rakamı verilmiştir. Ancak cizye toplamında 70 değil 71 sonucu çıkar.

126.	Karye-i Dobrine ?	24	55																	
127.	Karye-i Deykova	19	44																	
128.	Karye-i Tisoviçe	13	41																	
129.	Karye-i Balbograd?	21	51																	
130.	Karye-i Cırvena Voda	12	35																	
131.	Karye-i Kolican-i Bala	35	140																	
132.	Karye-i Kolican-i Zir ³	60	138						1	7	5	2		1	4	3	1			
133.	Karye-i Pagaruşa	33	100	3	7		3	1	3											
134.	Karye-i Virtekiça	38	125						1	3	3									
135.	Karye-i Virjalçe	16	54																	
136.	Karye-i Ramni Gaber	18	53																	
137.	Karye-i İstudeničan	50	155						8	21	13	8								
138.	Karye-i Diraçeviçe	21	45																	
139.	Karye-i Humova	25	60																	
140.	Karye-i Acuvatova	36	85																	
141.	Karye-i Ehlova	32	120																	
142.	Karye-i ?	21	66																	
143.	Karye-i Virjablova?	41	132																	
144.	Karye-i ? petka	20	40																	
145.	Karye-i Aldince	3	6																	
146.	Karye-i Kurşopek	31	98																	
147.	Karye-i Gircište?	12	43																	
	Derbend Kolu																			
148.	Derbend Kolunda Karye-i Bukovik	43	155	1	1		1													
149.	Derbend Kolunda Karye-i Glumova	20	56	6	15		6	1	8					1	1	1				
150.	Derbend Kolunda Karye-i Rahçe	66	237																	
151.	Karye-i Kopaniça	43	174																	
152.	Karye-i Boyane	57	215						2	6	5	1								
153.	Karye-i Caylane	22	104																	
154.	Karye-i Semište	19	71																	
155.	Karye-i Arnabud	16	62																	
	Nahiye-i Kačanik																			

³ N.FS.d.5624, s.5'te sadece "Karye-i Kolican" olarak geçmektedir.

156.	Nahiye-i Kasaba-i Kaçanik	55	164																		
157.	Karye-i Biçofçe	27	127							1	4	1	3								
158.	Karye-i Kavacıkça	31	113																		
159.	Karye-i Pusteniç?	15	73																		
160.	Karye-i Roynova	10	38																		
161.	Karye-i Nikofçe	8	25																		
162.	Karye-i Dimçe	8	25																		
163.	Karye-i Bob	10	47																		
164.	Karye-i Gurgedol	15	82																		
165.	Karye-i Pale Vodayniçe	9	38																		
166.	Karye-i Virdomçe	4	19																		
167.	Karye-i Nekafçe	5	33																		
168.	Karye-i Palvegraçe	32	122																		
169.	Karye-i Sopotniçe-i Kebirde Dere Kabilesi	7	32																		
	Karye-i mezburda Doğan Kabilesi	13	67																		
	Karye-i mezburda Oymışte Kabilesi	10	41																		
	Karye-i mezburda Vata Kabilesi	16	65																		
	Karye-i Mezburda Gabiriçe Mahallesi	8	41																		
	Karye-i mezburda Raka Mahallesi	24	68							3	5	5									
170.	Karye-i Gabriçe	19	79							1	1	1									
171.	Karye-i İlyaslar	7	36							1	2	2									
172.	Karye-i İslatna	22	110																		
173.	Karye-i Dromyak?	4	19																		
174.	Karye-i Kaçanik-i Atik	26	79							2	2	2									
175.	Karye-i Sopotniçe-i sagir ⁴	28	96	1	1		1			11	24	12	12								
176.	Karye-i İsnegova	58	185																		
TOPLAM		3280	9721	3475	11425	196	5607	2332	3203	87	215	609	415	190	4	87	252	118	60	72	2

Tablo 2: Üsküp Kasabası ve kurrasında misafireten mukim yabancı tablosu⁴ N.FS.d.5624, s.7’de “Üsküb Kasaba ve Kurrasında mütemekkin reaya nüfusu defter-i mufassalının İcmali” tablosunda bu köy “Kaçanik’te Karye-i Sopotniçe” olarak yer almıştır.

Esamiha-i Mahallat ve Kurra	Misafireten mukim yabancı Reaya						Misafireten mukim yabancı Ehl-i İslam	Misafireten mukim yabancı Kıbtî Müslim ve Kıbtî Reaya			
	Aded-i Nüfus	Alâ	Evsât	Ednâ	Sıbyan	Muaf	Aded-i Nüfus	Aded-i Nüfus	Dâhil-i Cizye	Sıbyan	Muaf
Yahudiyan der şehir	3	2	1								
Mahalle-i Yiğit Paşa	11	2	7	2							
Yeni Mahalle	3		1	2							
Mahalle-i Lala	1			1							
Mahalle-i Eyne Bey	2			2							
Mahalle-i Hacı Gazi	1			1							
Mahalle-i İbn Ömer	5	1	3	1							
Mahalle-i Katib Şahin	1		1								
Mahalle-i Gazi Menteş								2	2		
İbn Payko Mahallesinde Şeyh Mehmed Efendi Tekyesinde							7				
Hacı Taceddin Mahallesinde vaki hamamda							4				
Alaca Medresede							4				
Menzilhane ⁵								21	18	2	
Derun-ı Kal'a	6		4	2			25				
Kal'ada Sekban Neferâtı							10				
Kal'ada Saraydaran							7				
Hane-i Misafirânda Tüfenkçibaşı maiyetinde Sekban Neferâtı							11				
Misafir Konağında							14				
Esnaf-ı Meyhaneciyan	13	5	8								
Esnaf-ı Urgancıyan	1			1							
Esnaf-ı Kuyumcuyan	10	1	7	2							
Esnaf-ı Doğramacıyan	1		1								
Esnaf-ı Derziyan	13		9	4							
Efnaf-ı Mumcuyan	1		1								
Esnaf-ı Semerciyan	14		10	4							

⁵ Menzilhane'de 10 Kıbtî Müslim 11 Kıbtî Reaya ikamet etmektedir. 3 sıbyan haricinde tümü Cizye mükellefi olarak kaydedilmiştir.

Esnaf-1 Muhtab	4		3	1							
Esnaf-1 Kürkciyan	10		5	4	1						
Esnaf-1 Kasaban	6	1	5								
Esnaf-1 Etmekciyan	26		17	9							
Debbağ Esnafında							5				
Esnaf-1 Simidciyan	16		10	6							
Ali Bey Hanında Müste'ciran	20	5	15								
Karye-i Kiremitlik	2		1	1							
Karye-i Güreler-i Bâlâ ⁶								10	10		
Karye-i Macarlu	4		4								
Karye-i Urumlar	2		1	1							
Karye-i Ogyançe	5	1	2	2							
Karye-i Kojle	4	1	1	2							
Karye-i Kaplanlı	5	2		3			1				
Karye-i Jidimir	1			1							
Karye-i Güreler-i Zîr	5	1	2	2							
Karye-i İstude-i bara	3	1	2								
Karye-i Ağa	1			1							
Karye-i Rahmanlı	9	2	2	5							
Karye-i Groşniçe	15		8	7							
Karye-i Acarlar	3		2	1							
Karye-i İbrahim	2		1	1							
Karye-i Behlül Bey	2		1	1							
Karye-i Haraccine	8	1	6	1							
Karye-i Moyançe	7		5	2							
Karye-i Bare	3		3								
Karye-i Hüseyin Bey	2		2								
Karye-i Polohcan	9		4	5							
Karye-i Lubotin	4		2	2							
Karye-i Butel	1		1								
Karye-i Raduşhane	2		2								
Karye-i Popojra	3	1		2							

⁶ Güreler-i Bâlâ Karyesinde ikamet eden Kıbtîlerin tümü reaya olarak kaydedilmiştir.

Karye-i Kucevişte	10		8	2							
Karye-i Bigane	2		2								
Karye-i Mirkofçe	1			1							
Karye-i Nekşe ? Goryan	1		1								
Karye-i Çuçer	1			1							
Karye-i Gluha	3			3							
Karye-i Orizar-i Bâlâ	2		2								
Karye-i Orizar-i Zîr	1		1								
Karye-i Veysi Bey	2		1	1							
Karye-i İzlokukan	1		1								
Karye-i Bardofça	4		4								
Karye-i Varvara	2		2								
Karye-i Suşiçe-i Manastır	4		2	2							
Karye-i Malciste	1		1								
Karye-i Hüseyin Şah	4	2		2							
Karye-i Kopaniçe	1			1			2				
Karye-i Boyane	4		4								
Karye-i Bukovik	1		1					1			
Karye-i Ceylane								1			
Karye-i Semişte								2			

KAYNAKÇA

- 370 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Rum-İli Defteri (937/1530). Cilt I. T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı. Ankara 2001.
- Abaz N. (2012). *15.-17. Yüzyıllar Arasında Osmanlı Dönemi Üsküp Şehrinin Mimari Gelişimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul 2012.
- Başar F. (1997). *Osmanlı Eyâlet Tevcihâtı (1717-1730)*. Ankara 1997.
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), NFS.d.5624 Numaralı Nüfus Defteri.
- Çağ G. (2004). *217 Nolu Tapu-Tahrir Defterine Göre Paşa Sancağı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Sakarya 2004.
- Çokuğraş I. (2013). “Osmanlı İstanbul’unda Bekâr Odaları”. *Mimar.ist* 47 (2013) 29-35.
- Dede M. (2015). *Üsküp Vakıfları -Bir Sosyal Tarih İncelemesi-*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara 2015.
- Evliya Çelebi. (2013). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi: 1-6. Kitaplar*. Cilt 1. Haz. S. A. Kahraman & Y. Dağlı. İstanbul 2013.
- Hoca N. (1984). “Üsküb”. *MEB İslam Ansiklopedisi* (Cilt 13) 122-127. Ankara 1984.
- İnbaşı M. (1995). *Osmanlı İdaresinde Üsküp Kazâsı (1455-1569)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi, Erzurum 1995.
- İnciciyan P. L. & Andreasyan H. D. (1973-74). “Osmanlı Rumelisi Tarih ve Coğrafyası”. *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi* 2-3 (1973-1974) 11-88.
- Kul E. (2013). *XVII. Yüzyılda Üsküb Şehri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi, Erzurum 2013.
- Stojkov R. (1970). “La Division Administrative de L’Eyalet de Roumélie Pendant les Années Soixante du XVII. Siècle Selon un registre Turc-Ottoman de 1668-1669”. *Studia Balcanica* 1 (1970) 205-227.
- Stoyanovski A. (1974). “XVII. Yüzyılım Sonuna Kadar Makedonya’nın Osmanlı Hâkimiyeti Devrinde İdarî Taksimatı”. *İ.Ü.E.F. Tarih Enstitüsü Dergisi* 4-5 (1974) 213-230.
- Turan Ş. (1963). “XVII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nun İdarî Taksimatı (H.1041/M.01630-32 Tarihli Bir İdarî Taksimat Defteri)”. *Atatürk Üniversitesi 1961 Yıllığı* (1963) 201-232. Ankara.